

Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos

Teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983–2013

TERHI-ANNA WILSKA & TOMI LINTONEN

Nuorten käyttörahojen määrä seurasi taloudellisia suhdanteita aina 1990-luvun lamavuosiin asti. Tämän jälkeen nuorten pysyvästi laskenut työllisyysaste on vähentänyt erityisesti 16–18-vuotiaiden käyttörahan määrää. 12–14-vuotiaiden käyttörahan määrä on sen sijaan tasaisesti kasvanut. Sosioekonomisella taustalla on vain vähän vaikutusta rahan määrään, ja alueelliset erot ovat pienentyneet. Sen sijaan tyttöjen ja poikien väliset tuloerot ovat hämmästyttävän pysyviä.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Viime vuosina lasten, nuorten ja lapsiperheiden taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoistuminen on ollut pinnalla sekä julkisessa keskustelussa että tutkimuksissa (ks. Hämäläinen & Kangas 2010; Sauli & al. 2011; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta & Kallio 2014). Yleisesti näissä tutkimuksissa kotitalouksia ajatellaan homogeenisinä kokonaisuuksina, joiden jäsenillä on automaattisesti sama elintaso (mm. Middleton & Ashworth 1998). Tätä käsitystä on kyseenalaistettu, sillä erityisesti lasten ja nuorten käyttörahaa määrittävät monenlaiset perheen sisäiseen hierarkiaan, kasvatusihanteisiin, arvoihin ja elämäntapoihin vaikuttavat tekijät. Lisäksi useimmat nuoret saavat rahaa kodin ulkopuolisesta työstä sekä sukulaisiltaan ja isovanhemmiltaan (Furnham 2001; West & al. 2006; Raijas & Wilska 2007; Lintonen & al. 2007). Nyky-yhteiskunnassa lapset ja nuoret ovat varhaisesta iästä alkaen taloudellisia toimijoita, joiden itsenäisyys kuluttajina kasvaa iän myötä. On myös näyttöä siitä, että lasten ja nuorten rooli kulutus päätöksiin vaikuttajina perheissä on varsin merkittävä sekä Suomessa että muualla (Raijas & Wilska 2007; Özgen 2003).

Lasten ja nuorten kulutusta sekä erityisesti taloudellisten asenteiden kehittymistä lapsilla ja nuorilla sekä kulutusyhteiskuntaan sosiaalistu-

mista on tutkittu poikkitieteellisesti kulutustutkimuksessa paljonkin (mm. Quart 2002; Schor 2004; Martens & al. 2004; Wilska 2005a; 2008; Autio 2006; Chaplin & Roedder-John 2007; Bottomley & al. 2010; Ruckenstein 2013) sekä talouspsykologiassa (mm. Furnham & Thomas 1984; Webley & Nyhus 2013). Sen sijaan alaikäisten nuorten omia käyttörahoja ja niihin vaikuttavia tekijöitä on tutkittu kansainvälisestikin erittäin vähän, ja tutkimukset keskittyvät pääosin psykologian alalle (mm. Furnham 1999a; 1999b; 2001; Mortimer 2003; West & al. 2006). Vasta 2000-luvulta alkaen aihetta on alettu tutkia yleisemmin yhteiskuntatieteissä (mm. Barnett-Verzat & Wolff 2002; Lintonen & al. 2007; Kooreman 2007; Besen-Cassino 2008; Brusdal & Berg 2010; Wilska 2005b; Wilska & Lintonen 2016).

Yhtenä syynä tutkimuksen vähäisyyteen on se, että alaikäisten nuorten käyttörahoista ja niiden lähteistä on vaikea saada luotettavaa tietoa. Perheen sisällä tapahtuvia rahansiirtoja ei rekisteröidä, eikä alaikäisten nuorten työtuloista pidetä virallisia tilastoja. Kuitenkin lasten ja nuorten omien rahojen tutkiminen olisi tärkeää monestakin näkökulmasta. Ensiksi yhteiskunnan taloudelliset suhdanteet ja sosiaalinen ja kulttuurinen ilmapiiri heijastuvat nuorten oman rahan määrään. Makrotaloudelliset suhdanteet vaikuttavat taloudelliseen tasa-arvoon: nuorten työllisyyteen sekä perheille

ja nuorille suunnattujen tulonsiirtojen määrään (esim. Keinänen 2010; Sauli & al. 2011).

Toiseksi lasten ja nuorten käyttörahoihin vaikuttavien tekijöiden tutkiminen on tärkeää tasa-arvon näkökulmasta, sillä mahdollinen taloudellinen epätasa-arvo jo nuorella iällä voi pitää yllä ja kasvattaa edelleen yhteiskunnan rakenteellista eriarvoisuutta (mm. Wilska & Lintonen 2016; Besen-Cassino 2008). Kolmanneksi länsimaissa lasten ja nuorten identiteetin kehitys linkittyy kiinteästi kulutusmahdollisuuksiin, ja lapsille ja nuorille suunnatun tavarankäytön ja palvelujen määrän lisääntyminen on muokannut perheiden maailmankuvaa ja elämäntapoja aiempaa kulutuskeskeisemmäksi (mm. Quart 2002; Schor 2004). Oman rahan puute saattaa rajoittaa erityisesti nuoren vapaa-ajan viettoä ystävien kanssa sekä harrastamista (Ruckenstein 2013; Pugh 2009). Aikuistumisvaiheessa taloudellinen itsenäisyys ja materiaallisen hyvinvoinnin kokeminen on myös voimakkaasti yhteydessä kokonaisvaltaiseen koettuun hyvinvointiin (Ranta 2015).

Tässä artikkelissa tarkastelemme Nuorten terveystapatutkimuksista muodostetun aikasarjaaineiston avulla 12–18-vuotiaiden nuorten omen käyttörahojen kehitystä sekä niihin vaikuttavia sosiodemografisia taustatekijöitä 30 vuoden aikana, vuosien 1983 ja 2013 välillä. Aluksi luomme katsauksen aiempiin tutkimuksiin aiheesta, sitten käymme läpi nuorten käyttörahojen kehitystä yhteiskunnallisten ja taloudellisten muutosten valossa, tämän jälkeen analysoimme eri taustamuuttujien vaikutusta nuorten käyttörahan määrään ja lopuksi pohdimme tulosten laajempaa yhteiskunnallista merkitystä.

Nuorten käyttörahoihin vaikuttavat tekijät aiemmissa tutkimuksissa

Teini-ikäisten käyttörahat koostuvat Suomessa ja muissa länsimaissa yleensä viikko- tai kuukausirahasta, vanhemmilta tai sukulaisilta saaduista lahjoista, palkkiosta kotitöistä tai muista suorituksista sekä kodin ulkopuolisesta työstä saaduista tuloista (Raijas & Wilska 2007; Brusdal & Berg 2010). Esimerkiksi Pat Westin ja kumppaneiden (2006) ja Adrian Furnhamin (2001) tutkimusten mukaan varhaisessa teini-ikässä vanhempien kasvatusperiaatteet sekä nuorten itsensä asenteet rahaa ja kulutusta kohtaan vaikuttavat eniten nuorten käyttörahan määrään. Myöhemmässä teini-ikässä osa-

aikaisen työn saatavuus sekä koulutukseen osallistumisen aste ja työnteon kokonaismäärä vaikuttavat myös nuorten rahan määrään.

Tutkimuksia teini-ikäisten käyttörahan kehityksen pitkäaikaisista trendeistä ei tietääksemme juurikaan ole, aiempaa Nuorten terveystapatutkimuksen pohjalta tehtyä tutkimusta lukuun ottamatta (Lintonen & al. 2007). Yhdysvalloissa tehty pitkittäistutkimus National Longitudinal Study of Youth (Besen-Cassino 2008) sekä Youth Development -paneelitutkimus sisältävät myös tietoa nuorten tuloista (Mortimer 2003). Pohjoismaissa Nordea ja Danske Bank ovat keränneet satunnaisesti tietoa nuorten taskurahoista ja niiden käytöstä (mm. Svartström 2006; Danske Bank 2013), mutta akateemista tutkimusta on vähän (ks. Wilska 2005b; Raijas & Wilska 2007).

Virallisen tilastotiedon puuttuessa on vaikea arvioida, kuinka suuri osuus alaikäisten nuorten rahoista tulee kodin sisältä ja kuinka paljon ulkopuolelta. Danske Bankin teettämässä tutkimuksessa 19 prosenttia suomalaisista 15–17-vuotiaista nuorista kertoi ansaitsevänsä rahaa työstä kodin ulkopuolella (Danske Bank 2013). Vuoden 2013 Nuorisobarometrin mukaan 40 prosentilla kouluikäisistä 15–19-vuotiaista nuorista oli osaaikatyö (Myllyniemi 2014). Vuoden 2015 Nuorisobarometrin mukaan 15–19-vuotiaiden nuorten käyttörahasta 21 prosenttia tuli ansiotuloista, 43 prosenttia viikkorahasta ja loput muista lähteistä (Raijas 2016, 142).

Makrotason tekijöiden vaikutus

Aiempien tutkimusten mukaan taloudelliset nousu- ja laskukaudet vaikuttavat erityisesti 16–18-vuotiaiden nuorten käyttörahan määrään, sillä heillä työtulojen osuus kokonaistulosta on suurempi kuin alle 16-vuotiailla. Taloudellisten laskukausien aikana, jolloin yleinen työttömyysaste on korkea, alaikäisten nuorten mahdollisuus löytää osa-aikaisia töitä on selvästi heikompi kuin nousukausien aikana. (Keinänen 2010; Mortimer 2003.) Aiemmista tutkimuksista ja tilastoista voi havaita, että nuorisotyöttömyyden aste on selvemmin yhteydessä nuorten oman rahan määrään kuin yleistä talouden kehitystä kuvaava bruttokansantuote (BKT) tai edes kaikkien kotitalouksien tulokehitys, mutta toisaalta alhainen BKT on selkeässä yhteydessä erityisesti nuorten työttömyysasteeseen (Lintonen & al. 2007; SVT 2013; SVT 2016). Suomessa 16–25-vuotiaiden nuorten tulot kasvoivat 1980-luvun lopun nousukaudella

huomattavasti enemmän kuin muun väestön tulot, sillä työllisyystilanne oli erittäin hyvä. Vastavasti sekä teini-ikäisten nuorten käyttörahat että 18–25-vuotiaiden nuorten aikuisten tulot laskivat 1990-luvun alun laman aikana enemmän kuin muun väestön tulot, nuorisotyöttömyysasteen ollessa pahimmillaan lähes 40 prosenttia (mm. Lintonen & al. 2007; Wilska 1999). 1990-luvun lopullakaan 16–18-vuotiaiden nuorten reaaliset käyttörahat eivät juurikaan kasvaneet, vaikka talouskasvu muuten oli nopeaa, sillä laman jälkeen nuorisotyöttömyysaste jäi korkeaksi ja laski pysyvämmiin alle 20 prosenttiin vasta vuonna 2006 (Lintonen & al. 2007; Sinivuori 2011).

Sukupuolen vaikutus

Sukupuolen vaikutus käyttörahan määrään vaihtelee eri tutkimuksissa. Suomessa yli 14-vuotiaiden poikien taskurahat ovat olleet selkeästi suuremmat kuin tyttöjen jo monen vuosikymmenen ajan (Lintonen & al. 2007; Wilska & Lintonen 2016). Muissa maissa tehdyissä tutkimuksissa sukupuolieroja on todettu vain harvoissa tutkimuksissa. Yhdysvalloissa tehty pitkittäistutkimus löysi yli 14-vuotiaiden nuorten työtuloissa selvän eron poikien hyväksi (Besen-Cassino 2008). Myös Alankomaissa tehdyssä tutkimuksessa pojat ansaitsivat kodin ulkopuolisesta työstä enemmän kuin tytöt (Kooreman 2007). Isossa-Britanniassa tehdyssä tutkimuksesta kävi ilmi, että tytöt ansaitsivat enemmän kuin pojat kotona tehdystä työstä ja pojat vastaavasti enemmän kuin tytöt kodin ulkopuolella tehdystä työstä (West & al. 2006). Useimmissa kansainvälisissä tutkimuksissa sen sijaan vanhempien lapsilleen antamissa viikkorahoissa ei löytynyt eroja sukupuolten välillä (mm. West & al. 2006; Brusdal & Berg 2010; Barnett-Verzat & Wolff 2002; Kooreman 2007). Tosin 1990-luvun alun tutkimuksessa 12–16-vuotiaat brittipojat saivat vanhemmiltaan viikkorahaa hieman enemmän kuin tytöt (Furnham 1999a) ja Suomessa 10–12-vuotiaiden keskuudessa tehdyssä tutkimuksessa pojat saivat vanhemmiltaan jopa viidenneksen enemmän viikkorahaa kuin tytöt (Wilska 2005b).

Sosioekonomisen aseman vaikutus

Vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutus nuorten käyttörahaan vaihtelee myös aiemmissa tutkimuksissa. Ranskassa tehdyssä tutkimuksessa kävi ilmi, että mitä korkeampi koulutus ja tulot vanhemmilla oli, sitä korkeammat oli-

vat 6–25-vuotiaiden lasten ja nuorten käyttörahat (Barnett-Verzat & Wolff 2002). Brittitutkimuksessa kävi ilmi, että työväenluokkaiset nuoret joutuivat tekemään useammin kotitöitä viikkorahansa eteen (Furnham & Thomas 1984). Myöhemmissä tutkimuksissa on huomattu yhteiskuntaluokan ja nuorten saaman käyttörahan välillä jopa käänteinen yhteys: keskiluokkaiset vanhemmat antoivat vähemmän rahaa jälkikasvulleen kuin työväenluokkaiset vanhemmat, ja vastaavasti työväenluokkaiset nuoret ansaitsivat enemmän ja nuorempina kodin ulkopuolella tehtävästä työstä (Furnham 1999b; 2001). Myös Alankomaissa tehdyssä tutkimuksessa vanhempien korkea koulutustaso oli yhteydessä nuorten suhteellisesti pieneneen viikkorahaan. Vähemmän koulutettujen vanhempien lapset ansaitsivat vastaavasti enemmän rahaa kodin ulkopuolelta (Kooreman 2007). Myöhemmässä brittitutkimuksessa sekä vanhempien antaman viikkorahan että työtulojen määrä oli alempien yhteiskuntaluokkien nuorilla niin paljon suurempi kuin keskiluokkaisilla, että tutkijat kutsuvat ilmiötä ”materiaaliseksi paradoksiksi” (West & al. 2006). Ilmiötä on selitetty muun muassa pienituloisten perheiden paineella saada nuoret mahdollisimman aikaisin taloudellisesti itsenäisiksi ja toisaalta keskiluokkaisten perheiden halulla kasvattaa lapsiaan järkeviksi taloudelliseksi toimijoiksi viikkorahan säännöstelyn avulla (Furnham 1999a; 2001).

Suomessa vanhempien sosioekonomisella asemalla tai koulutustasolla ei ollut vaikutusta 12–18-vuotiaiden nuorten käyttörahan määrään ajanjaksolla 1977–2003 (Lintonen & al. 2007), vaikka tuloerot kotitalouksien välillä kasvoivat erityisesti 1990-luvun lopun Suomessa jyrkästi (SVT 2013). Myöskään muissa Suomessa tehdyissä tutkimuksissa ei ole havaittu sosioekonomisia eroja nuorten käyttörahoissa (Wilska 2005b; Rajas & Wilska 2007). Sen sijaan nuoren omalla työmarkkina-asemalla on huomattava merkitys: vielä koulussa olevilla nuorilla on selvästi vähemmän omaa käyttörahaa kuin päätoimisesti ansiotyössä olevilla. Päätoimisesti töissä olevien 16–18-vuotiaiden nuorten määrä vähentyi kuitenkin Suomessa huomattavasti jo 1990-luvulla (Lintonen & al. 2007).

Perhemuodon ja asuinalueen vaikutus

Aiempien tutkimusten mukaan perhemuoto vaikuttaa nuorten käyttörahoihin sen mukaan, asuvatko tutkittavat nuoret kahden ja yhden huol-

tajan perheessä. Yksinhuoltajuus liitetään yleensä pienituloisuuteen, joten useimmissa tutkimuksissa näkyy myös ”materiaalinen paradoksi”: yksinhuoltajien lapsilla on omaa rahaa käytettävissään enemmän kuin kahden huoltajan perheiden nuorilla. Isossa-Britanniassa tehdyissä tutkimuksissa yksinhuoltajaperheiden lapset ja nuoret saivat sekä useammin että suurempia määriä viikkorahaa kuin kahden huoltajan perheiden lapset (mm. Middleton & Asworth 1998; Shropshire & Middleton 1999). Myös Ranskassa tehdyssä tutkimuksessa yksinhuoltajaperheiden lapset ja nuoret saivat sekä yleisemmin että suurempia summia viikkorahaa kuin kahden huoltajan perheiden lapset ja nuoret (Barnet-Verzat & Wolff 2002). Sama tulos saatiin hollantilaistutkimuksessa, jossa yksinhuoltajuus oli nuorten oman käyttörahan määrän merkittävin selittäjä sekä kodin sisältä että ulkopuolelta saadun rahan suhteen (Kooreman 2007). Suomessa yksinhuoltajaperheissä asuvien nuorten käyttörahan määrä oli myös selvästi suurempi kuin ydinperheissä asuvien nuorten käyttörahan määrä koko ajanjaksolla 1977–2003 (Lintonen & al. 2007). Yksinhuoltajuuden merkitystä nuorten käyttörahan määrään on selitetty pienituloisten yksinhuoltajaperheiden suuremmalla paineella tarjota yhtä hyvä materiaallinen lapsuus kuin ydinperheissä (mm. Pugh 2009), suuremmalla taloudellisella itsenäisyydellä ja viikkorahan saamisella sekä lähi- että etävanhemman puolelta (Lintonen & al. 2007).

Asuinalueen vaikutusta nuorten käyttörahan määrään on tutkittu melko vähän, mutta olemassa olevien tutkimusten mukaan kaupunkimainen asuinympäristö on yhteydessä suurempiin tuloihin (Kooreman 2007). Suomessa asuinpaikan merkitys kasvoi erityisesti 1980-luvun lopun nousukaudella, jolloin pääkaupunkiseudulla asuvien nuorten käyttörahat kasvoivat selvästi muuta maata nopeammin. 1990-luvun laman aikana ero pieneni, mutta kasvoi jälleen nousukaudella 2000-luvun alussa. Erojen on selitetty heijastavan yleistä alueellista tulokehitystä (Lintonen & al. 2007; Rajas 2004).

Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa selvitimme Nuorten terveys-
tapatutkimuksen vuosien 1983–2013 kyselyistä muodostettujen aikasarjojen avulla, miten muutokset makro- ja mikrotason taustatekijöissä nä-

kyvät 12–18-vuotiaiden nuorten käyttörahan kehityksessä ja mitä johtopäätöksiä voimme tulosten perusteella tehdä nuorten taloudesta ja tulevaisuudesta. Peilaamme tuloksia aineistosta aiemmin tehtyyn tutkimukseen vuosien 1977–2003 välillä, jossa lasten ja nuorten käyttörahan kehitystä ja rahan määrässä nuorten välisiin eroihin vaikuttaneita tekijöitä tutkittiin pääosin 1980- ja 1990-luvun osalta (Lintonen & al. 2007).

Tutkimusongelmasta johdetut tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten suomalaisten nuorten viikoittaisen käyttörahan määrä on kehittynyt vuosien 1983 ja 2013 välisenä ajanjaksona ja mitkä makrotason tekijät ovat todennäköisesti vaikuttaneet kehitykseen?
- 2) Miten nuorten viikoittaisen käyttörahan määrään vaikuttavat ikä, sukupuoli, vanhempien koulutus ja sosioekonominen asema, perhemuoto, opiskelutilanne ja asuinpaikka?

Tässä tutkimuksessa keskitymme erityisesti pohtimaan 2000- ja 2010-luvuilla tapahtuneita muutoksia nuorten käyttörahoissa. Onko esimerkiksi vuoden 2008 jälkeen alkanut pitkä taloustaantuma vaikuttanut nuorten käytettävissä olevaan rahamäärään 1990-luvun laman tavoin? Vuonna 2009 nuorisotyöttömyysaste nousi jopa 21,5 prosenttiin ja on sen jälkeenkin pysynyt vain hieman alle 20 prosentissa (SVT 2013). Tutkimme myös, millainen vaikutus eri sosiodemografisilla taustamuuttujilla on nuorten käyttörahan määrään eri aikoina; näkyykö teini-ikäisten nuorten käyttörahoissa yhteiskunnan sosiaalinen eriarvoistuminen?

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Käyttämämme aineisto on kerätty valtakunnallisesti edustavilta otoksilta 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaista vuodesta 1983 lähtien joka toinen vuosi postikyselyin helmikuun alun ja huhtikuun lopun välisenä aikana (Kinnunen & al. 2015). Vastaamattomille on lähetetty alkuvuosina kaksi ja myöhemmin kolme uusintakyselyä. Vastaaminen on ollut vuodesta 2009 alkaen mahdollista myös sähköisesti. Otokset edustavat jokaisena kyselyvuonna syntymäkohortteja ja ovat toisistaan riippumattomia.

Kyselyt on toteutettu siten, että mittaukset säilyvät mahdollisimman vertailukelpoisina koko tiedonkeruuaajan vuodesta 1983 vuoteen 2013. Nuorten omassa käytössä olevaa rahaa koskeva

Taulukko 1. Kyselyaineiston kuvaus

	1983	1985	1987	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013
Sukupuoli (%)																
Tyttö	52	52	52	53	54	54	54	55	53	55	55	54	58	59	58	60
Poika	48	48	48	47	46	46	46	45	47	45	45	46	42	42	42	40
Asuu ydinperheessä (%)																
Kyllä	80	79	78	79	77	77	76	75	74	73	75	74	76	76	79	78
Ei	19	21	21	20	23	23	24	24	25	24	24	25	23	24	21	21
Tieto puuttuu	1	0	1	1	0	1	0	1	1	3	1	1	0	1	1	1
Asuinpaikka (%)																
Maaseudun taajama tai haja-asutusalue	45	43	39	40	40	39	36	36	37	34	34	33	33	33	33	30
Muu kaupunki	45	46	50	49	49	50	52	53	51	50	50	51	51	51	51	55
Pääkaupunkiseutu	10	10	10	10	9	10	10	10	11	14	15	15	16	16	16	15
Tieto puuttuu	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	0	1	0	0	1	0
Isän tai muun huoltajan koulutus (%)																
Vain peruskoulu	78	72	70	66	63	61	56	57	59	54	57	51	54	45	52	48
Toisen asteen opin- toja	12	13	12	13	15	17	18	15	13	13	12	14	12	11	12	11
Ylioppilas	10	11	13	16	17	18	20	23	21	23	25	28	33	41	37	40
Tieto puuttuu	0	4	5	6	5	5	7	5	6	11	5	7	0	2	0	1
Äidin koulutus (%)																
Vain peruskoulu							51	48	42	44	40	40	45	36	32	43
Toisen asteen opin- toja							20	17	15	14	15	13	12	10	10	15
Ylioppilas							25	31	33	37	41	47	42	54	57	38
Tieto puuttuu							4	4	9	4	4	0	2	0	1	4
Isän tai muun huoltajan ammatti (%)																
Työntekijä	46	46	43	42	39	40	37	38	35	35	34	32	32	31	36	31
Maa- ja metsätalou- den yrittäjä tai työn- tekijä	13	11	10	9	9	7	6	7	7	6	7	6	6	4	6	6
Alempi toimihenkilö	25	25	27	27	27	29	29	29	22	20	24	25	23	23	16	17
Johtajat, yrittäjä ja ylempi toimihenkilö	15	16	18	21	22	22	24	24	34	36	33	34	36	39	40	43
Tieto puuttuu	1	2	2	2	4	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3	4
Opiskelee päätoimisesti (%)																
Ei	12	11	12	8	11	8	7	7	7	6	4	4	5	6	4	4
Kyllä	88	88	86	88	88	90	92	92	91	88	95	95	93	92	96	95
Tieto puuttuu	0	1	2	4	2	2	1	1	2	7	1	1	2	2	1	1
Yhteensä (n)	3 721	3 353	8 073	3 105	7 634	81 89	8 382	8 390	8 219	7 292	6 761	6 503	5 816	5 511	4 562	3 533

kysymys on esitetty samanlaisena kaikkina kyselyvuosina, mutta vastausvaihtoehtojen rahasum-
mia on vuosien varrella korjattu vastaamaan ra-
han arvon muutoksia. Myös muut analyyseissam-
me hyödynnetyt kysymykset ovat pysyneet samoi-
na; äidin koulutusta koskeva kysymys otettiin mu-
kaan vuodesta 1995 alkaen.

Vastaajien määrä on vaihdellut osin otoskois-
ta mutta myös vastausaktiivisuudesta riippuen 3
353:sta 8 390:een (Kinnunen & al. 2015). Vas-

tausaktiivisuus oli vuosituhatteen vaihteeseen asti
keskimäärin 76 prosenttia. Tällä vuosituhatannella
vastausaktiivisuus on laskenut kaikissa ikä- ja su-
kupuoliryhmissä, pojilla enemmän kuin tytöillä
ja vanhemmilla ikäryhmillä enemmän kuin nuor-
emmilla. Vuonna 2013 vastausprosentti oli 38.

Nuoren oman rahan määrää kysyttiin kysymyk-
sellä ”Kuinka paljon sinulla on rahaa käytettäväs-
säsi keskimäärin VIIKOSSA (pois lukien asunto-,
ruoka- ja vaatemenot)?” Vastausvaihtoehdot oli-

vat vuonna 2013 ”alle 1 €”, ”1–2 €”, ”3–4 €”, ”5–6 €”, ”7–9 €”, ”10–16 €”, ”17–33 €”, ”34–67 €” ja ”yli 67 €”. Käyttörahakysymyksen luokkarajat noudattivat karkeasti eksponentiaalista jakaumaa, joten luokkien keskimmaiset luvut laskeettiin logaritmimuunnetuista raja-arvoista (Lintonen & al. 2007). Vuosittaiset summat muunnettiin vuoden 2013 euroiksi rahanarvokertoimien avulla. Käyttörahan lähde ei kysytty, mikä rajoittaa jonkin verran tulosten tulkintaa. Perhettä koskeva 7-luokkainen indikaattori tiivistettiin kaksiluokkaiseksi ”ydinperheessä: kyllä/ei”. Asuinpaikasta muodostettiin indikaattori ”maaseututaajama tai haja-asutusalue / muu kaupunki / pääkaupunkiseutu”. Isän tai muun huoltajan sekä toisaalta äidin koulutuksesta on käytettävissä tieto ”peruskoulu / toisen asteen opintoja / ylioppilas”. Isän tai muun huoltajan ammattiasema koodattiin avovastauksista ammattinimikkeiden mukaisesti neljään luokkaan (taulukko 1). Nuoren opiskelu- ja työtilannetta koskevan kysymyksen luokat olivat ”ei opiskele päätoimisesti / opiskelee päätoimisesti”, joista ensimmäiseen oli yhdistetty vaihtoehdot ”en ole koulussa enkä opiskele” sekä ”olen koulussa tai opiskelen muun työn ohella”. Analyysissä käytettiin SPSS Statistics 22 GLM -pakettia. Käyttörahojen keskiarvojen kahden aikapisteen vertailuissa sekä kahden ryhmän (esim. sukupuoli) välisissä tarkasteluissa käytettiin t-testejä; tilastollisen merkitsevyyden rajana käytettiin arvoa $p < 0,05$.

Kuvioissa 3–8 on esitetty keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euron arvoon muunnettuina siten, että ikä ja sukupuoli on vakioitu. Taulukossa 2 esitetään lineaaristen regressiomallien tulokset kahdessa ikäryhmässä, joista ensimmäisessä ovat 12- ja 14-vuotiaat ja toisessa 16- ja 18-vuotiaat. Selitettävänä muuttujana on viikoittaisen käyttörahan määrä. ”Yksittäin” otiskoiduissa malleissa on selittäjinä kyselyvuosi, aika vuoden 1991 jälkeen, ikä, sukupuoli sekä kukin muu selittävät tekijä yksittäin em. vakioivien tekijöiden kanssa. ”Kaikki selittäjät” malleissa on samanaikaisesti kaikki riviotsikoissa esitetyt muuttujat lukuun ottamatta äidin koulutusta, jota ei otettu malliin siitä syystä, että tieto oli kerätty vasta vuodesta 1995 lähtien. Lisäksi tarkasteltiin vuosien 1995–2013 ikäryhmittäisiä malleja, joissa oli mukana kaikki selittävät muuttujat, myös äidin koulutus; äidin koulutusta oli kysytty vasta vuodesta 1995 alkaen. Lopuksi muodostettiin lineaarisia regressiomalleja, joihin otettiin

mukaan sukupuolen ja muiden selittävien muuttujien yhdysvaikutuksia sen selvittämiseksi, oliko tyttöjen ja poikien käyttörahoissa eroja asuinpaikan tai perheindikaattorien mukaan tarkasteltuna.

Tulokset

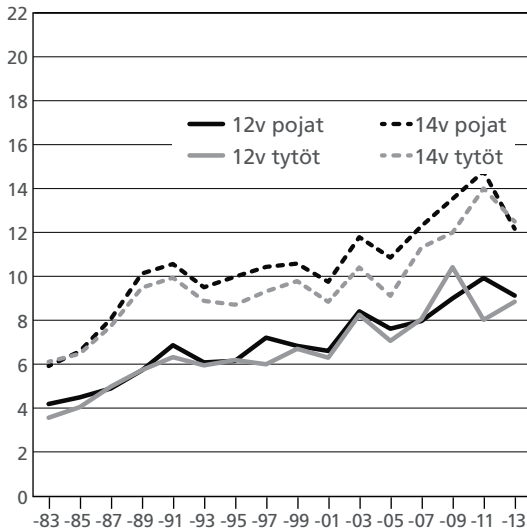
Nuorten käyttörahan kehitys 1983–2013

12- ja 14-vuotiaiden nuorten käyttörahojen reaaliarvot kaksinkertaistuivat vuosien 1983 ja 2013 välillä (kuvio 1). Suotuisa kehitys pysähtyi 1990-luvun laman aikana, mutta jatkui jälleen 2000-luvulla. 12-vuotiaiden käyttör rahat kasvoivat vuosien 2001 ja 2013 noin 27 prosenttia ja 14-vuotiaiden noin 38 prosenttia. Samalla ajanjaksolla lapsikotitalouksien reaalitytulot kasvoivat noin 20 prosenttia (SVT 2014). 14-vuotiaat raportoivat vuonna 2013 saaneensa käyttöönsä hieman vähemmän rahaa kuin vuonna 2011, mutta 12-vuotiaiden käyttör rahat pysyivät samoina.

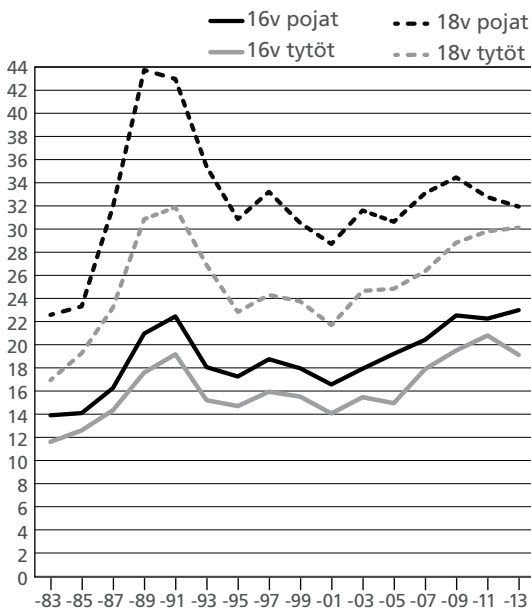
16- ja 18-vuotiaiden käyttör rahat kasvoivat huomattavasti 1980-luvun lopulla (kuvio 2). 1990-luvun alkupuoliskon lama ja sitä seurannut massatyöttömyys pudotti näiden ikäryhmien rahamääriä huomattavasti (ks. Lintonen & al. 2007). Nuoremista ikäluokista poiketen 16–18-vuotiaiden käyttör rahat eivät lisääntyneet myöskään vuosien 1995 ja 2001 välillä, vaikka lapsikotitalouksien tulot kasvoivat samana ajanjaksona jopa 18 prosenttia (SVT 2004). Vuodesta 2001 alkaen sen sijaan käyttörahan määrä kääntyi jälleen nousuun: vuosien 2001 ja 2013 välillä 16-vuotiaiden rahat lisääntyivät noin 21 prosenttia ja 18-vuotiaiden noin 16 prosenttia. Vuodesta 1983 vuoteen 2013 16- ja 18-vuotiaiden rahamäärät lisääntyivät reaalisesti noin 60 prosenttia.

Sukupuolen yhteys nuorten käyttörahan määrään

Kuvioista 1 ja 2 voi havaita myös sukupuoli-erot nuorten viikoittaisen käyttörahan määrässä. Nuorimpien eli 12-vuotiaiden tutkittavien keskuudessa ei koko tutkittavalta ajanjaksolta löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen suhteen ($p < 0,05$). Sen sijaan 14-vuotiailla eroja ei löytynyt 1980-luvulla eikä vielä 1990-luvun alussakaan, mutta vuoden 1995 jälkeen poikien käyttör rahat ovat olleet tilastollisesti merkitsevästi noin 10–15 prosenttia suuremmat kuin tyttöjen rahat. Ero oli suurimmillaan 2000-luvun alussa (noin 17 %). Vuonna 2013 ero oli hävinnyt.

Kuvio 1. 12- ja 14-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa.

Kuvio 2. 16- ja 18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa.

Sukupuolierot olivat selkeämmät 16–18-vuotiailla kuin sitä nuoremmilla. Kuvioista 2 voi nähdä, että 16-vuotiaat pojilla oli koko tutkittavan periodin ajan noin 15 prosenttia suuremmat käyttör rahat kuin saman ikäisillä tytöillä. Kuitenkin erot olivat suurimmat 18-vuotiaiden keskuudessa erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla, suurimmillaan jopa 35

prosenttia. Tosin iso ero käyttör ahoissa 1980-luvulla todennäköisesti selittyi nuorten melko korkealla työelämään osallistumisen asteella ja palkkojen sukupuolierolla. Sen sijaan 2000-luvulla sukupuolierot käyttör ahan suhteen kaventuivat huomattavasti, mutta pysyivät kuitenkin noin 20 prosentissa vuoteen 2009 asti. Vuonna 2013 ero tyttöjen ja poikien välillä ei ollut enää merkitsevä ($p = 0,263$).

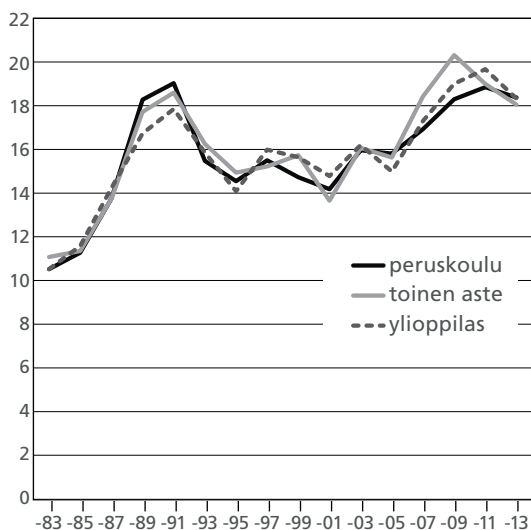
Vanhempien koulutuksen ja sosioekonomisen aseman yhteys käyttör ahaan

Isän tai muun huoltajan koulutus ei juurikaan selittänyt eroja nuorten käyttör ahoissa (kuvio 3). Mallinnuksessa todettiin, että 16- ja 18-vuotiailla oli käytössään enemmän rahaa, jos heidän isänsä tai muu huoltajansa oli opiskellut toisella asteella, mutta hänellä ei ollut ylioppilastutkintoa (taulukko 2).

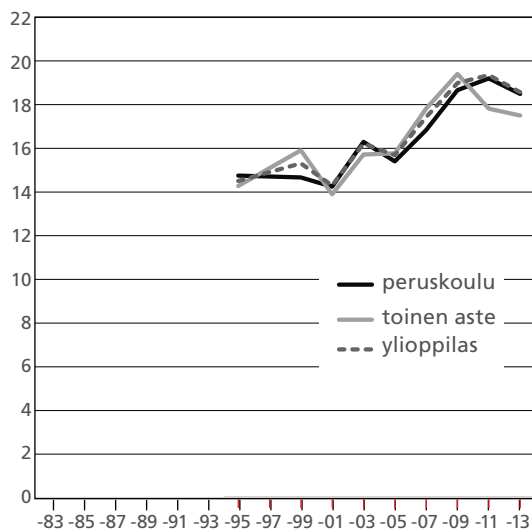
Äidin koulutus oli tiedossa vasta vuodesta 1995 alkaen; se ei myöskään juurikaan selittänyt eroja nuorten rahamäärissä (kuvio 4). 12- ja 14-vuotiaiden mallissa vain peruskoulun käyneiden äitien lapsilla oli pienemmät käyttör rahat kuin ylioppilassäitien lapsilla.

Isän tai huoltajan ammattiaseman mukaan tarkasteltuna erot nuorten käyttör ahoissa olivat vähäisiä ja muuttuivat ajan mukana (kuvio 5). Koko ajanjaksoa 1983–2013 mallinnettaessa todettiin, että 12- ja 14-vuotiailla isän ammattiaseman mukainen ero näkyi ylempien toimihenkilöiden ja työntekijäisten lasten välillä: työntekijäisten lapsilla oli käytössään hieman vähemmän rahaa (taulukko 2). 16- ja 18-vuotiailla oli käytössään enemmän rahaa, jos isä ei ollut työntekijä vaan toimihenkilö tai maa- tai metsätalousyrittäjä (taulukko 2).

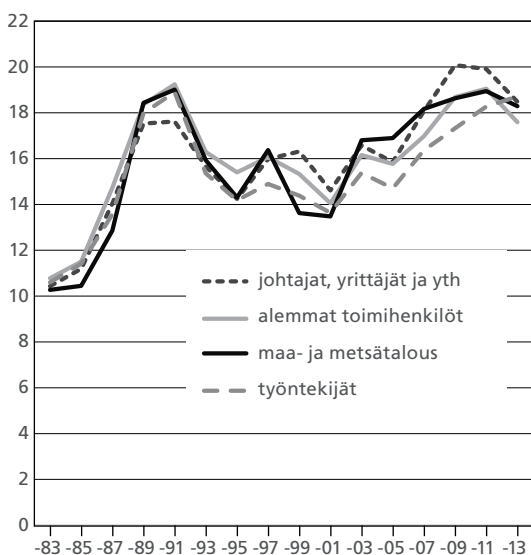
Päätoimisesti opiskelevilla oli käytössään ikätovereitaan vähemmän rahaa (kuvio 6), mutta erotuksessa näytti olevan ajallisia tekijöitä: 1980-luvulla vielä ero oli huomattava, mutta huononevan työllisyyskehityksen aikana ero pieneni. Vuoden 2009 jälkeen ero on ollut varsin pieni. Mallinnuksessa 16- ja 18-vuotiailla ero oli huomattava (taulukko 2). Alle 16-vuotiaat oletusarvoisesti opiskelevat päätoimisesti, ja niiden teini-ikäisten nuorten määrä, jotka eivät ole päätoimisesti koulutuksessa on ollut koko 2000-luvun vain noin 4–6 prosenttia (taulukko 1).

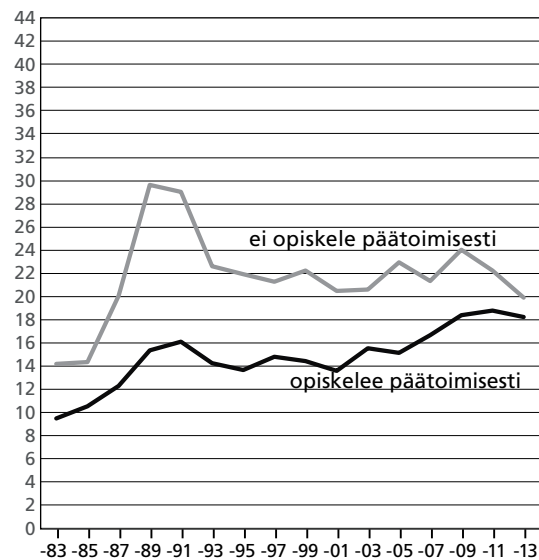
Kuvio 3. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa isän tai huoltajan koulutuksen mukaan.

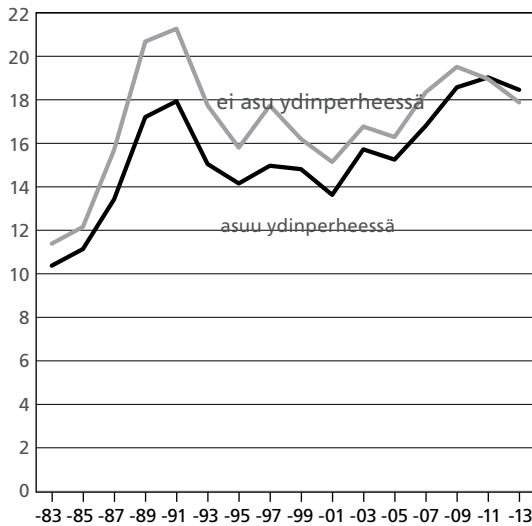
Kuvio 4. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa äidin koulutuksen mukaan.

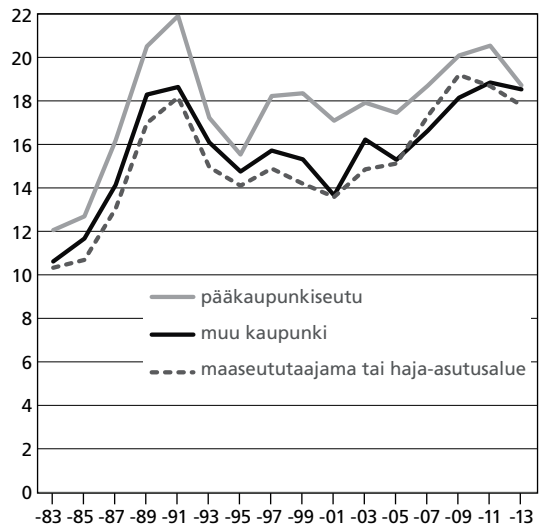
Kuvio 5. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa isän tai huoltajan ammattiaseman mukaan.

Kuvio 6. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttör rahat vuoden 2013 euroissa oman opiskelutilanteen mukaan.

Kuvio 7. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttörahat vuoden 2013 euroissa ydinperheissä ja niiden ulkopuolella elävien keskuudessa.

Kuvio 8. 12–18-vuotiaiden keskimääräiset viikoittaiset käyttörahat vuoden 2013 euroissa asuinpaikan kaupungistumisasteen mukaan.

Taulukko 2. Regressiomallit 12- ja 14-vuotiaiden sekä 16- ja 18-vuotiaiden keskimääräisistä viikoittaisista käyttörahoista vuoden 2013 euroissa.

	12- ja 14-vuotiaat				16- ja 18-vuotiaat			
	Yksittäin		Kaikki selittäjät		Yksittäin		Kaikki selittäjät	
	B	p	B	p	B	p	B	p
Sukupuoli: poika vs. tyttö			0,89	<0,001			4,48	<0,001
Ikä: korkeampi			3,47	<0,001			9,02	<0,001
Kyselyvuosi			0,23	<0,001			0,94	<0,001
Vuosi 1991 jälkeen				ns			-0,88	<0,001
Ei asu ydinperheessä		ns		ns	2,79	<0,001	1,60	<0,001
PKS vs. maaseutu	1,76	<0,001	1,55	<0,001	3,81	<0,001	3,50	<0,001
Muut kaupungit vs. maaseutu	0,81	<0,001	0,74	<0,001	0,51	0,008	0,65	0,001
Isä/huoltaja: peruskoulu vs. ylioppilas	-0,77	<0,001		ns		ns		ns
Isä/huoltaja: 2. asteen opintoja vs. ylioppilas		ns		ns		ns	0,89	0,005
Äiti: peruskoulu vs. ylioppilas (1995 alkaen)	-0,88	<0,001	Huom1			ns		
Äiti: 2. asteen opintoja vs. ylioppilas (1995 alkaen)		ns				ns		
Isä/huoltaja: ylempi toimihenkilö vs. työntekijä	1,08	<0,001	0,85	<0,001	0,56	0,011	1,83	<0,001
Isä/huoltaja: alempi toimihenkilö vs. työntekijä		ns		ns	0,87	<0,001	1,12	<0,001
Isä/huoltaja: maa- ja metsätalous vs. työntekijä		ns		ns	0,96	0,006	2,23	<0,001
opiskelee päätoimisesti		ns		ns	-16,26	<0,001	-16,63	<0,001

Huom1: vuosien 1995–2013 mallissa oli merkitseväenä myös äidin koulutus: peruskoulu vs. ylioppilas B=-0,50 p=0,021

Perhemuodon ja asuinpaikan yhteys käyttörahaan

Vertailtaessa nuorten käyttörahaa perhemuodon mukaan havaittiin, että ydinperheissä asuvilla teini-ikäisillä oli vähemmän rahaa käytettävissään kuin muissa perhemuodoissa elävillä nuorilla koko ajanjaksolla (kuvio 7). Erityisen suuria erot olivat 1980- ja 1990-luvun vaihteessa, mutta pienivät 2000-luvulle tultaessa ja katosivat vuoden 2009 jälkeen. Mallinnuksessa havaittiin, että erot olivat tilastollisesti merkitseviä ainoastaan 16- ja 18-vuotiailla (taulukko 2).

Asuinpaikka määritteli nuorten käyttörahan suuruutta siten, että pääkaupunkiseudulla asuvilla nuorilla oli keskimäärin käytettävissään enemmän rahaa kuin muissa kaupungeissa tai maaseudun haja-asutusalueilla. Erot olivat suurimmillaan 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa (kuvio 8). Koko ajanjaksolla sekä pääkaupunkiseudun ja maaseudun, että myös muiden kaupunkien ja maaseudun väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä (taulukko 2).

Taustamuuttujien vaikutus nuoremmilla ja vanhemmilla teini-ikäisillä 1983–2013

Analysoimme myös taustamuuttujien vaikutusta koko ajanjakson kattavilla malleilla. Viikoittaisia käyttörahoja selittävät lineaariset regressiomallit tehtiin erikseen 12- ja 14-vuotiaille sekä toisaalta 16- ja 18-vuotiaille. Kyselyvuoden lisäksi malleissa käytettiin myös aikaa vuoden 1991 jälkeen, koska kyseinen vuosi näytti alustavan tarkastelun perusteella käännekohdalta, jonka jälkeen ajalliseen kehitykseen tuli mukaan laskeva suuntaus. Poikien käyttörahat olivat tyttöjen rahoja runsaampia (taulukko 2). Korkeampi ikä selitti runsaampia käyttörahoja, ja vuosien myötä käyttörahat lisääntyivät molemmissa ikäryhmissä. Asuinpaikka erotteli nuoria siten, että kaupungistuneemmissa paikoissa asuvilla nuorilla oli käytössään enemmän rahaa kuin maaseutumaisemmillä alueilla. 16- ja 18-vuotiaiden joukossa ydinperheissä asuvilla nuorilla oli käytössään vähemmän rahaa kuin ikätovereillaan. Työntekijäisien tai -huoltajien perheissä asuvilla 16- ja 18-vuotiailla oli käytössään vähemmän rahaa kuin muiden ammattiryhmien isien tai huoltajien lapsilla, samoin niillä, jotka itse opiskelivat päätoimisesti. Ylioppilasisien/-huoltajien lapsilla oli käytettävissään vähemmän rahaa kuin toisen asteen koulutusta saaneiden isien/huoltajien lapsilla.

Taulukossa 2 esitettyjen mallien lisäksi tarkasteltiin vuosien 1995–2013 ikäryhmittäisiä malleja, joissa oli mukana kaikki selittävät muuttujat, myös äidin koulutus. 16- ja 18-vuotiaiden mallissa äidin koulutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä selittäjä, mutta 12- ja 14-vuotiaiden mallissa vain peruskoulun käyneiden äitien lapsilla oli keskimäärin pienemmät viikoittaiset käyttörahat kuin ylioppilasisien lapsilla ($B = -0,50$; $p = 0,021$).

Sukupuolen ja muiden selittäjien yhdysvaikutuksia tarkasteltaessa havaittiin, että 12- ja 14-vuotiailla ainoastaan koulunkäynnin ja työn yhdistämisen interaktio sukupuolen kanssa oli tilastollisesti merkitsevä: sukupuoliero käyttörahoissa poikien hyväksi oli suurempi niiden joukossa, jotka tekivät töitä koulunkäynnin ohessa ($B = 3,9$; $p = 0,006$). Ikäryhmässä 16- ja 18-vuotiaat tilastollisesti merkitseviä yhdysvaikutuksia oli useita. Tyttöjen ja poikien viikoittaisten käyttörahojen ero oli selvästi pienempi pääkaupunkiseudulla kuin maaseudulla ($B = -2,9$; $p < 0,001$) ja myös pienempi muissa kaupungeissa kuin maaseudulla ($B = -1,7$; $p < 0,001$). Sukupuoliero oli suurempi ainoastaan peruskoulun käyneiden isien/huoltajien lasten keskuudessa kuin ylioppilasisien/-huoltajien lapsilla ($B = 1,2$; $p = 0,005$). Maa- ja metsätalouden työntekijä- ja yrittäjäperheissä käyttörahojen sukupuolierot olivat suuremmat kuin teollisuuden ja palveluiden työntekijäperheissä ($B = 3,5$; $p < 0,001$). Sukupuolierot olivat suuremmat niiden joukossa, jotka kävivät töissä koulunkäynnin ohessa tai eivät opiskelleet lainkaan ($B = 1,9$; $p = 0,034$).

Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkimustulostemme mukaan teini-ikäisten käyttörahan määrään vaikuttivat taloudelliset suhdanteet selvästi aina 1990-luvun lamaan asti, sillä 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa teini-ikäisten tulot vaihtelivat BKT:n ja kotitalouksien yleisen tulokehityksen mukaisesti. Myöhemmin enemmän vaikutusta näyttää olevan pysyvästi korkeaksi jääneellä nuorisotyöttömyydellä (vrt. Lintonen & al. 2007), minkä voimme päätellä siitä, että 1990-luvun laman aiheuttaman notkahduksen jälkeen teini-ikäisten käyttörahan määrän kasvu on ollut varsin hidasta, vaikka talous alkoi kasvaa nopeasti. Vasta vuonna 2009 koko 12–18-vuotiaiden ikäryhmän käyttörahat saavuttivat vuoden 1991 reaalitason, mutta ovat sen jälkeen jo-

pa hieman laskeneet. Taloudelliset suhdanteet ja työttömyysluvut eivät ole kuitenkaan näkyneet 12–14-vuotiaiden käyttörahoissa tutkitulla ajanjaksolla, vaan heidän rahansa ovat kasvaneet melko lineaarisesti. Sen sijaan 16–18-vuotiaiden käyttörahassa nuorten heikko työllisyystilanne näkyy selvästi: 16-vuotiaat pääsivät vuoden 1989 ”huipputuloihin” nousukauden taittuessa lamaksi vuonna 2009, mutta sen jälkeen käyttörahat ovat hieman laskeneet samaan aikaan kuin nuorisotyöttömyys on lisääntynyt (SVT 2013). 18-vuotiaat nuoret eivät olleet edes saavuttaneet 1980-luvun lopun reaalista käyttörahan tasoa vuoteen 2013 mennessä.

Nuorten käyttörahojen vähäinen nousu ja pienet vaihtelut 2000-luvulla johtunevat myös nuorten työhön osallistumisen pysyvästä vähenemisestä 1990- ja 2000-luvun aikana. On siis todennäköistä, että nuoret saavat yhä suuremman osan rahoistaan vanhemmiltaan, joiden elintaso on parempi kuin aiempina vuosikymmeninä, jolloin oman työssäkäynnin merkitys on pienempi. Tutkimusaineistostamme ei pystynyt erottelemaan nuorten rahanlähteitä, mutta pitkä trendi ja eri taustamuuttujien vaikutuksen vertailu mahdollistavat päättelyn, ja tästä kehityksestä on myös näyttöä sekä vuoden 2005 että vuoden 2015 Nuorisobarometrin tuloksissa (Wilska 2005; Myllyniemi 2016; Raijas 2016). Voimmekin päätellä, että tulevaisuutta ajatellen nuorten taloudellinen asema on kohtuullisen hyvä, vaikkakin vähemmän itsenäinen kuin ennen. Nuorten suurempi riippuvaisuus vanhempiensa rahoista saattaa kuitenkin altistaa myös epätasa-arvoon nuorten välillä. Esimerkiksi sukupuolten välillä erot käyttörahan määrässä olivat erityisesti 16–18-vuotiailla edelleen hämmästyttävän suuret (vrt. Lintonen & al. 2007).

Koska yli 15-vuotiaiden nuorten käyttörahasta jo huomattava osa koostuu työtuloista, on luultavaa, että työmarkkinoiden segregaatio paremmin palkattuihin miesten töihin ja huonommin palkattujen naisten töihin (ks. Kauhanen & Napari 2011) alkaa toteutua jo teini-ikässä osa-aikatyössä (Wilska & Lintonen 2016). Vastaavia tuloksia on saatu myös USA:ssa tehdyissä tutkimuksissa teini-ikäisten nuorten palkkaeroista (mm. Besen-Cassino 2008; Mortimer 2003). Tulos on huoletuttava sukupuolten taloudellisen tasa-arvon näkökulmasta sekä perheiden sisällä että tulevaisuuden työelämässä. Tutkimuksestamme löytynyt yhdysvaikutus poikien korkeampien rahamäärien ja

huoltajan koulutuksen sekä asuinpaikan suhteen taas saattaa selittyä koulutukseen liittyvillä asenteilla: vähemmän koulutettujen vanhempien perheissä ei välttämättä rohkaista tyttöjä poikkeamaan matalapalkkaisista ”naisten töistä” yhtä paljon kuin korkeammin koulutettujen vanhempien perheissä (mm. Beck & al. 2006; Käyhkö 2006). Sukupuoliero näyttäisi kuitenkin olevan pienenevässä, joskin on vaikea sanoa, onko kyseessä satunnaisvaihtelu vai pysyvä muutos (ks. myös Wilska & Lintonen 2016).

Kiintoisaa tutkimustuloksissamme on se, että vanhempien koulutus tai sosioekonominen asema eivät koko tutkittavalla jaksolla juurikaan vaikuttaneet nuorten käyttörahan määrään. Sosioekonomiset erot nuorten välillä eivät kasvaneet edes sellaisina ajanjaksoina, jolloin tuloerot kotitalouksien välillä kasvoivat ja köyhyys lisääntyi, kuten 1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla aina vuoteen 2008 asti (SVT 2014). Ainoastaan koko ajanjaksoa tarkasteltaessa näkyi pieni ero työntekijäisien ja muiden isien jälkikasvun käyttörahassa. Tämä havainto ei tue enempää brittitutkimusten ”materiaalista paradoksia” (West & al. 2006; Furnham 1999b; 2001) kuin muista tutkimuksista löydettyä suoraa yhteyttä nuorten käyttörahojen ja vanhempien sosioekonomisen aseman välillä (mm. Barnet-Verzat & Wolff 2002).

”Materiaalinen paradoksi” ilmeni tutkimuksemme yksinhuoltajaperheiden nuorten suurempana käyttörahana (vrt. Shropshire & Middleton 1999; Kooreman 2007; Lintonen & al. 2007). Ero ydinperheiden nuorten käyttörahaan on kaventunut vuodesta 2009 alkaen, mikä voi kertoa joko yksinhuoltajien taloudellisen aseman heikkenemisestä, jolloin kotoa saatu raha olisi vähentynyt tai kodin ulkopuolisten tulojen pienemisestä nuorten työmahdollisuuksien vähenyttyä 2000-luvun lopulla. Syynä voi olla myös eroperheiden vanhempien tasaisempi materiaalin osallistuminen lasten arkeen 2000-luvulla ja esimerkiksi vuoroasumisen kummankin vanhemman luona lisääntyminen (THL 2015), mikä tekisi yksinhuoltajaperheiden lasten rahansaannista samankaltaista kuin kahden huoltajan lapsiperheissä. Kaventunut ero päätoimisten opiskelijoiden ja työssäkäyvien nuorten käyttörahan määrän suhteen kertoo töiden saamisen vaikeutumisesta vain peruskoulutuksen omaavilla nuorilla erityisesti vuoden 2009 jälkeen. Myös alueellisten erojen pieneminen vuoden 2007 jälkeen pääkaupunkiseudulla ja muualla asuvien nuorten välillä

voi kertoa työnsaannin vaikeutumisesta erityisesti pääkaupunkiseudulla. Kehitys nuorten alueellisissa käyttörahan eroissa kuvastaa koko maan kehitystä: 2000-luvulla maaseutukunnissa ja pienemmissä kaupungeissa asuvien kotitalouksien tulot kasvoivat suhteellisesti enemmän kuin Helsingin seudulla (Susiluoto 2016).

Tutkimusaineistomme perusteella emme toki pysty antamaan täysin varmoja vastauksia kaikista nuorten käyttörahan määrään vaikuttavista tekijöistä. Toisaalta aineisto on kansainvälisestikin aineutunut kahden vuoden välein kerätyt 12-, 14-, 16- ja 18-vuotiaita edustavat väestöotokset antavat hyvät mahdollisuudet vertailukelpoisten aikasarjojen analysoimiseen ja kehityksen peilaamiseen vallitseviin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Vertailtavuutta parantavat muun muassa otosten samanlainen poimintatapa, mahdollisimman pieni ikähajonta, sama kyselyajankohta ja samat kysymysten muotoilut. Aineistolla on luonnollisesti myös heikkoutensa, joista vastausaktiivisuuden laskun vaikutus tulosten luotettavuuteen lieene merkittävien. Kyselyjen perusraporteissa (Raisamo & al. 2011; Kinnunen & al. 2015) on tutkittu vastaamattomuuden mahdollisia vaikutuksia tuloksiin. Analyysien perusteella näyttää siltä, että vastaamattomien joukossa on enemmän tupakoi- via ja alkoholia runsaasti käyttäviä nuoria, joilla toisaalta on käytössään ikäovereitaan enemmän rahaa (Lintonen & al. 2000). On siis oletettavaa, että esittämämme tulokset nuorten käyttörahoista

ovat etenkin viime vuosina ainakin hieman alem- pia kuin koko tämän ikäisen väestön käyttörahat. Lisäksi vastaajia pyydettiin ilmoittamaan käytös- sään olevan rahan määrän ”keskimäärin VIIKOS- SA”, joten on mahdollista, että kaikki eivät käyt- törahojensa vaihtelevuuden johdosta ole pystyneet esittämään asiasta luotettavaa arviota.

Aineistomme tuottama pitkän aikavälin tren- di nuorten käyttörahoista heijastaa kuitenkin osu- vasti monenlaisia yhteiskunnallisia mikro- ja mak- rotason muutoksia, joista jotkut ovat pysyviä ja jotkut ajassa muuttuvia. On vaikea sanoa, kuin- ka kauaskantoinen merkitys teini-ikäisten keski- näisillä eroilla käyttörahan suhteen on tulevai- suuden aikuiselämää ajatellen, mutta on kuiten- kin selvää, että omaa käyttörahaa tulee olla. Riit- tävä määrä käyttörahaa teini-ikässä ja nuoressa ai- kuisuudessa on tutkimusten mukaan yhteydessä paitsi kulutusmahdollisuuksiin myös sosiaaliseen ja henkiseen hyvinvointiin (mm. Ranta 2015; Rai- jas 2016). Siksi pitäisikin pyrkiä turvaamaan osa- aikaisen työn tarjontaa myös alaikäisille ja opiske- leville nuorille. Rahan määrä ei kuitenkaan kerro kaikkea taloudellisesta hyvinvoinnista eikä myös- kään rahan käytöstä. Huomattavasti enemmän ja kokonaisvaltaisempaa tutkimustietoa tarvitaan- kin nuorten omien rahojen: tötulojen, lahjojen ja viikkorahojen merkityksestä ja käytöstä sekä myös perheiden sisäisestä tulonjaosta ja taloude- llisista käytännöistä.

Saapunut 6.4.2016
Hyväksytty 23.8.2016

KIRJALLISUUS

- Autio, Minna: Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura SKST 1066, Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 65, 2006.
- Barnet-Verzat, Christine, & Wolff, François-Charles: Motives for Pocket Money Allowance and Family Incentives. *Journal of Economic Psychology* 23 (2002): 3, 339–366.
- Beck, Vanessa & Fuller, Alison & Unwin, Lorna: Safety in stereotypes? The impact of gender and ‘race’ on young people’s perceptions of their post-compulsory education and labour market opportunities. *British Educational Research Journal* 32 (2006): 5, 667–686.
- Besen-Cassino, Yasemin: The Cost of Being a Girl:

- Gender Earning Differentials in Early Labor Markets. *NWSA Journal* 20 (2008): 1, 146–160.
- Bottomley, Paul A. & Nairn, Agnes & Kasser, Tim & Ferguson, Yona L. & Omrod, Johanne: Measuring Childhood Materialism: Refining and Validating Schor’s Consumer Involvement Scale. *Psychology and Marketing* 27 (2010): 7, 717–740.
- Brusdal, Ragnihild & Berg, Lisbeth: Are parents gender neutral when financing their children’s consumption? *International Journal of Consumer Studies* 34 (2010): 1, 3–10.
- Chaplin, Lan Nguyen & Roedder-John, Deborah: Growing up in a Material World: Age Differences in Materialism in Children and Adolescents. *Journal of Consumer Research* 34 (2007): 4, 480–493.

- Danske Bank: Financial Literacy among 15–17 year-old teenagers -based on a market research survey among teenagers 15–17 years old in Denmark, Norway, Sweden and Finland. Unpublished report, 2013.
- Furnham, Adrian: Economic socialization: a study of adults' perceptions and uses of allowances (pocket money) to educate children. *British Journal of Development Psychology* 17 (1999a): 4, 585–604.
- Furnham, Adrian: The saving and spending habits of young people. *Journal of Economic Psychology* 20 (1999b): 4, 677–697.
- Furnham, Adrian: Parental attitudes to pocket money/allowances for children. *Journal of Economic Psychology* 22 (2001): 3, 397–422.
- Furnham, Adrian & Thomas, Paul: Adult perceptions of the economic socialization of children. *Journal of Adolescence* 7 (1984): 2, 217–231.
- Hakovirta, Mia & Rantalaiho, Minna: Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kela, 2012.
- Hakovirta, Mia & Kallio, Johanna: Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014): 2, 152–162.
- Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.): Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosaston julkaisuja, 2010.
- Kauhanen, Antti & Napari, Sami: Sukupuolten palkkaerot ja segregaatio. Ajankohtaista tieteessä ja tutkimuksessa 2/2011. Helsinki: ETLA, 2011. http://www.etla.fi/to/att/julkaisut/2011/Etla_ATT_2011_02.pdf (Luettu 8.8.2015)
- Keinänen, Päivi: Taloustaantumia heikentää nuorten työmahdollisuuksia. Hyvinvointikatsaus 2/2010. Helsinki: Tilastokeskus, 2010. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2010_02.html (Luettu 30.3.2016)
- Kinnunen, Jaana & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Ollila, Hanna & Rimpelä, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2015. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2015.
- Kooreman, Peter: Time, money, peers, and parents: some data and theories on teenage behavior. *Journal of Population Economics* 20 (2007): 1, 9–33.
- Käyhkö, Mari: Siivoojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa. Joensuu: Joensuu University Press, 2006.
- Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti & Vikat, Andres & Rimpelä, Arja: The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. *Health Education Research* 15 (2000): 261–269.
- Lintonen, Tomi & Wilska, Terhi-Anna & Koivusilta, Leena & Konu, Anne: Trends in disposable income among teenage boys and girls. *International Journal of Consumer Studies* 31 (2007): 4, 340–348.
- Martens, Lydia & Southerton, Dale & Scott, Sue: Bringing Children (and Parents) into the Sociology of Consumption. Towards a theoretical and empirical agenda. *Journal of Consumer Culture* 4 (2004): 1, 155–182.
- Middleton, Sue & Ashworth, Karl: Small fortunes: spending on children in lone-parent families. S. 188–240. Teoksessa Ford, Rueben & Millar, Jane (toim.): *Private Lives and Public Responses: Lone Parenthood & Future Policy in the UK*. London: Policy Studies Institute, 1998.
- Mortimer, Jeylan T: The Evolution, Contributions, and Prospects of the Youth Development Study: An Investigation in Life Course Social Psychology. *Social Psychology Quarterly* 75 (2003): 1, 5–27.
- Myllyniemi, Sami: Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 2015.
- Pugh, Allison J.: *Longing and belonging: Parents, children and consumer culture*. Berkeley: University of California Press, 2009.
- Quart, Alissa: *Branded. The Buying and Selling of Teenagers*. Cambridge, MA: Perseus Publishing, 2002.
- Raijas, Anu: Kulutuksen alueellinen eriytyminen – tarkastelussa kulutusmahdollisuudet ja kulutusmenot. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti & Raijas, Anu (toim.): *Erlaisia kulutusuria Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, 143–165, 2004.
- Raijas, Anu & Wilska, Terhi-Anna: Huolenpitoa ja jakamista – rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä. Työpapereita ja selosteita 104/2007. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 2007.
- Raijas, Anu: Mistä nuorten taloudellinen hyvinvointi muodostuu? S. 135–150. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.): *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosaian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 2016.
- Raisamo, Susanna & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Tiirikainen, Mikko & Rimpelä, Arja: Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 2011.
- Ranta, Mette: Pathways to Adulthood. Developmental Tasks, Financial Resources and Agency. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 527. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2015.
- Ruckenstein, Minna: *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudemus, 2013.
- Sauli, Hannele & Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna: Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2005. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011): 5, 535–543.
- Schor, Juliet B.: *Born to Buy. The Commercialized Child and the New Consumer Culture*. Scribner: New York, 2004.
- Shropshire, Jules & Middleton, Sue: *Small Expectations: Learning to be Poor?* York: Joseph Rowntree Foundation, 1999.
- Sinivuori, Kalle: Talouskriisi pahensi nuorisotyöttömyyttä myös Suomessa. Tieto & Trendit 8/11. http://tilastokeskus.fi/tup/tietotrendit/tt_08_11.html. Vieraillu 6.7.2016.
- Susiluoto, Ilkka: Suurten seutukuntien talouskehitys 2000–2013. Tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 2016.
- Svartström, Tarja: *Suomalaislapsilla yli 300 miljoonan taskurahat*, 2006. <http://www.nordea.fi/>

- Henkilöasiakkaat/Pääasialliset%20A4ivitt%20C3%A4iset%20Brahaisiat/Suomalaislapsilla%20Byli%20B300%20miljoonan%20Btsukurahat/910752.html (luettu 5.3.2008)
- SVT (Suomen virallinen tilasto): Kansantalous. Helsinki: Tilastokeskus, 2016. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html (luettu 6.7.2016).
- SVT (Suomen virallinen tilasto): Tulonjakotilasto 2002. Tulot ja kulutus 14. Helsinki: Tilastokeskus, 2004.
- SVT (Suomen virallinen tilasto): Tuloerojen muutos Suomessa pitkällä aikavälillä. Tulot, asuminen ja asumismenot. Tulonjakotilasto 2013, 4. Helsinki: Tilastokeskus, 2013. http://www.stat.fi/til/tjt/2013/04/tjt_2013_04_2015-05-25_kat_004_fi.html (luettu 30.3.2016).
- SVT (Suomen virallinen tilasto): Kotitalouksien tulot viitehenkilön iän mukaan. Väestöryhmittäiset tuloerot. Tulonjakotilasto 2012, 3. Helsinki: Tilastokeskus, 2014. http://tilastokeskus.fi/til/tjt/2012/03/tjt_2012_03_2014-04-04_kat_003_fi.html (luettu 4.10.2015).
- SVT (Suomen virallinen tilasto): Työvoimatutkimus. Syyskuu 2013. Helsinki: Tilastokeskus, 2013. http://www.stat.fi/til/tyti/2013/09/tyti_2013_09_2013-10-22_tie_001_fi.html (luettu 6.7.2016)
- THL: Lapsen elatus ja huolto 2014. Verkköjulkaisu. 2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201505299612> (luettu 30.3.2016)
- Wesley, Paul & Nyhus, Ellen: Economic socialization, saving and assets in European young adults. *Economics of Education Review* 33 (2013): 1, 19–30.
- West, Pat & Sweeting, Helen & R. Young & Robert & Robins, Mary: A Material Paradox: Socioeconomic Status, Young People's Disposable Income and Consumer Culture. *Journal of Youth Studies* 9 (2006): 4, 437–462.
- Wilska, Terhi-Anna: Survival with Dignity? The Consumption of Young Adults during Economic Depression: A Comparative Study of Finland and Britain, 1990–1994. Turku: Publications of the Turku School of Economics and Business Administration. Serie 1999: A-3, 1999.
- Wilska, Terhi-Anna: Gender differences in the Consumption of Children and Young people in Finland. Teoksessa Wilska, Terhi-Anna & Haanpää, Leena (toim.): *Lifestyles and social change. Essays on Economic Sociology*. Serie Discussion and Working Papers 11:2005. Turku: Turku School of Economics and Business Administration, 2005a.
- Wilska, Terhi-Anna: Nuoret kuluttajat – samanlaisia vai erilaisia? S. 66–81. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.): *Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosian neuvottelukunta, 2005b.
- Wilska, Terhi-Anna: Lasten materialistiset kulutusasetteet ja kuluttajaksi sosiaalistuminen. Teoksessa Rajas, Anu & Wilska, Terhi-Anna (toim.): *Perhe kulutusyhteiskunnassa*. Julkaisuja 5. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 2008.
- Wilska, Terhi-Anna, & Lintonen, Tomi: The gender gap in teenagers incomes : a 30-year trend in Finland 1983–2013. *Journal of Youth Studies* 19 (2016): 4, 421–437.
- Özgen, Özlen: An analysis of child consumers in Turkey. *International Journal of Consumer Studies*, 27 (2003): 5, 366–380.

ENGLISH SUMMARY

Terhi-Anna Wilska & Tomi Lintonen: Young people's money and social change. Teenagers' disposable income and its determinants between 1983 and 2013 (Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos. Teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983–2013)

In this article we investigate the development of Finnish teenagers' (12–18 yrs) disposable income during the 30-year period from 1983 to 2013. We also identify which socio-demographic background variables affect their income, and how changes in macro and micro level circumstances affect income over time. Our time series data are derived from the Adolescent Health and Lifestyle Survey that was conducted as part of a nationwide monitoring of adolescent health behaviours. Previous research has not given much attention to the income of teenagers, who are regarded as members of their households. Financial and economic analyses tend to treat households as homogeneous units, assuming that they automatically share the same standard of living. We call this assumption into question, since young people's disposable income is influenced by several factors, such as parenting styles, teenagers' and

their parents' attitudes towards money, the availability of part-time work, and even gender.

Our results show that the disposable income of teenagers in the 1980s and early 1990s, until the onset of recession, was clearly affected by the prevailing macroeconomic conditions. In particular, the age group 16–18 saw a marked increase in their disposable income during the

1980s upswing, and then a sharp drop in the early 1990s. After the recession, young people's income edged up very slowly, despite strong economic growth in the late 1990s and 2000s. This is explained by the high levels of youth unemployment that continued even after the recession, and by the increased participation of this age group in education. There were only minor socio-economic differences in teenagers' disposable income throughout this period, but gender differences, although narrowing in recent years, were surprisingly persistent.

Keywords: teenagers, money, income, young people, social change.